

การพัฒนาสังคมไทยตามหลักฆราวาสธรรม Thai society development according To principles Gharavasa-dhamma

อำพร มณีเนียม^{*}, ยรรยง ศรีฟ้า[†], พระมหาเสาวนันท สุภาจาโร[‡]
และณัฐณิชา วรณมณี[§]

Received January 10, 2020; Revised February 12, 2020; Accepted June 25, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาวិเคราะห์เรื่องการพัฒนาสังคมไทยตามหลักฆราวาสธรรม เป็นการศึกษาความหมายของการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันรัฐบาลกำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบายในการนำประเทศ ความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุล เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ประเทศในโลกที่หนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยขับเคลื่อนผ่านกลไกประชารัฐ คือการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อมุ่งเสนอแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยตามหลักฆราวาสธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ได้ศึกษาแนวทางประพฤติปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จในชีวิต มีความต้องมีความซื่อสัตย์ มีการแสวงหาความรู้ มีความอดทน และมีความเสียสละ เพื่อเกิดการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา, สังคมไทย, ฆราวาสธรรม

Abstracts

An analysis study of the development of Thai society according to the secular principle This is a study of the meaning of Thai society development at present, the government has set a policy vision to lead the country Inequality And imbalance To transition to a country in the first world With stability, wealth and sustainability, driven by the civil state mechanism Is the participation of all sectors, both the public and private sectors, and the people in order to propose guidelines for the development of Thai society according to the secular principle As a principle for the householder Have studied the ways of conduct to success in life Have to be honest There is a quest for knowledge, patience and selflessness. For sustainable development of Thai society

Keywords: Development, Thai Society, Gharavasa-dhamma

^{*} อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี โทร 0810960774 อีเมล mcupattani@gmail.com

[†] หัวหน้าสำนักงานคณบดีวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

[‡] อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

[§] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

บทนำ

สังคมไทยในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตลอดเวลาให้สามารถอยู่รอดในภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันตามยุคสมัย เมื่อย้อนไปสู่วัยสังคมในอดีตก็เห็นว่าสังคมไม่มีความสลับซับซ้อนก็ง่ายต่อการปรับตัวและพัฒนา แต่ในสังคมปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อน มีความละเอียดอ่อน การจะปรับตัวหรือพัฒนาให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาเปลี่ยนแปลงต้องมีความสอดคล้องกับบริบทสังคม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมปัญหาทางสังคมในโลกปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหาเยาวชน ปัญหาทางการศึกษา และอื่น ๆ ก็ล้วนแล้วเป็นปัญหาที่ควรจะต้องได้รับการแก้ไขและป้องกันจากทุกหน่วยของสังคมนั้น ๆ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นหน่วยที่เล็กที่สุดนั้นสังคมนั้นก็คือ “ครอบครัว” ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญที่สุดในสังคม เพราะรากฐานของความรู้ความเข้าใจ รวมถึงทัศนคติทางสังคมและวัฒนธรรมต่างนั้นก็ล้วนแล้วเกิดขึ้นจาก “ครอบครัว” ด้วยกันทั้งสิ้น การป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมไทย

เพราะประเทศไทยมีการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบาย คือการพัฒนาประเทศไทยให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา ซึ่งในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหลักธรรมในการพัฒนา เช่น หลักฆราวาสธรรม (ส.ส. (ไทย) 15 / 246 / 354). ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เพราะหลักธรรมในการพัฒนาสังคมให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน มี 4 ประการ ได้แก่ 1) สัจจะ คือการ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง พูดจริง ทำจริง 2) ทมะ คือการ การฝึกฝน การข่มใจ ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3) ขันติ คือการ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่ท้อท้อไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย และ 4) จาคะ คือการ ความเสียสละ สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟัง ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัวเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

ดังนั้นการพัฒนาสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาให้สอดคล้องกับการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบายในการพัฒนาสังคมไทยที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม เพื่อเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เพื่อให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากความเหลื่อมล้ำ ซึ่งผู้เขียนมองว่าการพัฒนาให้เกิดความมั่นคง และยั่งยืนระยะยาวนั้นจะต้องมีการพัฒนาระดับมหภาคและระดับปัจเจกบุคคล จึงเสนอการพัฒนาสังคมไทยตามหลักฆราวาสธรรม

การพัฒนาสังคมไทย

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาด้วยอัตราที่เร็วบ้างช้าบ้าง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลดีมากมาย แต่ในขณะเดียวกันผลกระทบในทางลบก็เกิดขึ้นหลากหลายเช่นกันจนกลายเป็นปัญหาสังคมที่ต้องร่วมกันแก้ไข โดยในช่วงที่ผ่านมาผลการพัฒนาสังคมของไทยนั้น ประสบความสำเร็จในหลายด้าน เช่น คนไทยอายุที่ยืนยาวขึ้น สามารถเข้าถึงหลักประกันศึกษาสูงขึ้น มีสาธารณสุขที่ครอบคลุมทั่วทุกหมู่บ้านทุกตำบลทั่วประเทศ และความก้าวหน้าในเชิงคุณภาพยังไม่เป็นที่น่าพอใจ เช่น คุณภาพการศึกษาของเด็กไทยโดยรวมยังอยู่ในเกณฑ์ด้อย กลุ่มแรงงานยังมีระดับการศึกษาต่ำ สุขอนามัยยังอยู่ในภาวะเสี่ยงจากการเป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม ปัญหาด้านสุขภาพ ความมั่นคงและความปลอดภัยของคนและสังคมยังน่าวิตก สังคมยังมีการก่ออาชญากรรม ทำร้ายร่างกาย จนถึงอาชญากรรมข้ามชาติ และสถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลงทุกขณะ

จึงเห็นได้ว่าทิศทางและกระบวนการพัฒนาสังคมจึงต้องเป็นไปในเชิงรุกควบคู่กับการแก้ไขปัญหาที่สั่งสมมานาน เพื่อให้การพัฒนาสังคมมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาสังคมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) จึงกำหนดให้ “คนไทยเป็นคนดี มีคุณภาพ มีความสุข อยู่ในสังคมที่เอื้ออาทร สันติ และเป็นธรรม ” โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาไว้ ดังนี้ 1) ยกกระดับคุณภาพคนไทย เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการสร้างศักยภาพการเรียนรู้ ทักษะชีวิต สร้างภูมิคุ้มกัน สร้างจิตสาธารณะ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และให้มีสุขภาพดีทุกมิติ กล่าวคือ ใช้กระบวนการชุมชนเข้มแข็งในการเสริมสร้างสุขภาวะและพฤติกรรมสุขภาพที่ดีในทุกกลุ่มอายุ สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างกำลังคนรุ่นใหม่ให้มีสมรรถนะทางวิชาชีพและทักษะ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศ 2) เติบโตความพร้อมสังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ จำนวนประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี ทั้งนี้เป็นเพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์ ดังนั้น จึงต้องร่วมกันสร้างเสริมความรับผิดชอบ การดูแลสุขภาพ สร้างหลักประกันด้านรายได้ สนับสนุนการใช้ความรู้ ประสพการณ์ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม 3) สร้างความมั่นคงทางสังคมแก่คนไทย โดยให้ทุกคนได้รับการคุ้มครองทางสังคม มีที่พักอาศัยที่มั่นคง มีความปลอดภัยในชุมชน และสร้างหลักประกันทางสังคมให้สามารถดำรงชีวิตและทำมาหากินได้อย่างปกติสุข เน้นบทบาทครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญ และ 4) รักษาคุณค่าของสังคมไทย โดยการนำทุนทางสังคม

หรือสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่แล้วในสังคมมาก่อนให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้ทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมให้ภาคเอกชนนำวัฒนธรรมไทยมาเป็นปัจจัยในการผลิตสินค้าและบริการ

เมื่อมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญต่อการสร้างประชากรและชุมชนให้เข้มแข็ง เน้นการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม จัดการบริหารการพัฒนามีประสิทธิภาพ และจัดทำรากฐานทางสังคมที่เข้มแข็ง เช่น สร้างระบบพื้นฐานและจัดบริหารทางสังคมที่ดีมีคุณภาพ กฎระเบียบต้องมีประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของคนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

จึงเห็นได้ว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงโครงสร้างทางสังคมไทยเพื่อให้สามารถมองเห็นลักษณะของระบบและสถาบันทางสังคมอย่างชัดเจน สามารถเข้าใจกลไกการจรรีบบางสังคมที่ยึดโยงสังคมไทยให้อำรงอยู่และมีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละสังคมเพื่อความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมจะอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมที่อาจเป็นไปได้ เพราะต้องมีความร่วมมือสนับสนุนกันและกัน การแข่งขัน การขัดแย้ง การประนีประนอม หรือการเอาเปรียบกัน แต่ทั้งหมดก็จะต้องเป็นไปตามระเบียบแผนหรือแบบแผนหรืออยู่ในกรอบของสังคมไทย

ดังนั้นสังคมไทยได้มีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็จะบังเกิดขึ้น เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้เรียนรู้คุณธรรม คุณค่า และอุดมคติที่สังคมยึดมั่น และได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในสังคม ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ การขัดเกลาทางสังคมอาจเป็นไปในทางตรง และการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมไทยทั้งหลายมิได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและตามแรงกระตุ้นต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้โครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมต้องปรับเปลี่ยนไปตามกระแส ทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งผลกระทบในทางลบที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ดังนั้น ประชาชนทุกคนต้องร่วมกันแก้ไขและสร้างแนวทางในการพัฒนาสังคม เพื่อให้โครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมปรับเปลี่ยนตามบริบทที่อยู่บนรากฐานของความเป็นไทยที่มั่นคงสืบไป

หลักขรวาสาธรรม

หลักขรวาสาธรรม เป็นหลักธรรมในการครองเรือน ให้ประสบความสำเร็จในชีวิต มี 4 ประการ ดังนี้ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง พูดจริง ทำจริง คือ การประพฤติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง ทุจริตคอร์รัปชัน เพราะจะนำมาสู่ความเสียหายทั้งแก่ตนเองและองค์กร ประเทศชาติ ส่วนการพูดจริง ทำจริง จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ตัวเอง เมื่อมีความเชื่อมั่นแล้วย่อมได้รับความร่วมมือจากผู้อื่นในการร่วมดำเนินงาน และสามารถไปสู่เป้าหมายได้ 2) ทมะ ฝึกฝน พัฒนาตนเอง คือ จะต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเอง ให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนเองเกี่ยวข้อง 3) ขันติ ความอดทน คือ จะต้องมีความพยายามในการทำหน้าที่ได้รับผิดชอบให้สมบูรณ์และดีที่สุด ในการทำงานย่อมต้องพบเจอกับปัญหาอุปสรรคทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม เช่น การถูกขัดขวาง การเอาใจเปรียบ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการทำงาน ดังนั้นจึงต้องใช้ความอดทนเพื่อก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ โดยมองผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าความรู้สึกปัจเจกบุคคล และ 4) จาคะ ความเสียสละ คือ การมุ่งมั่นตั้งใจทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์กับองค์กร หรือหน่วยงาน โดยยอมที่จะสละความสุขส่วนตัว เพื่อให้งานส่วนร่วมขับเคลื่อนต่อไปได้ เช่น การสละเวลาส่วนตัวเพื่อมาทำงานขององค์กรที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จสิ้น หรือการสละเวลาเพื่อช่วยเหลืองานของผู้อื่นตามเวลาและโอกาสความเหมาะสม ความเสียสละทำให้สังคมไทยหน้าอยู่ยิ่งขึ้นในยุคปัจจุบัน

การพัฒนาสังคมไทยตามหลักขรวาสาธรรม

การพัฒนาสังคมไทยตามหลักขรวาสาธรรม มาเข้าใจถึงความหมายของการพัฒนา (Development) คือ การเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม หรือที่อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” จึงทำให้มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และป้องกันสิ่งอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งผู้ที่ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่าน ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 5) ได้ให้ความหมายของ คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า(planned change)

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://goo.gl/LMFmym>, (13 กรกฎาคม 2563)) กล่าวไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

Riggs (1970) ได้กล่าวถึง การพัฒนา (Development) ว่าเป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์ทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์การ แล้วแผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่างและดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน

จากข้างต้นจึงสามารถเข้าใจถึง คำว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างมีทิศทาง เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น และเป็นไปตามแผนที่ได้มีการวางไว้ล่วงหน้า ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญ ดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่ดีขึ้นซึ่งจะเป็นไปตามวิสัยทัศน์ นโยบาย และแผนที่วางไว้ และในปัจจุบันที่รัฐบาลไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่จะนำประเทศไทย ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย เพื่อให้เกิดความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศไทยการพัฒนาเศรษฐกิจมาอย่างต่อเนื่อง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526): 5.)

เป็นการพัฒนาด้านวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและการพัฒนา ซึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาจะใช้สามแรงประชารัฐ เป็นการอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ดังนั้นในการพัฒนาสังคมจะต้องเริ่มจากระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ เพื่อนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน ในบทความนี้มุ่งนำหลักทฤษฎีธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมทุกระดับให้เกิดความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ดังนี้

1. การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล มนุษย์ทุกคนต้องมีการพัฒนาตนเองเสมอ เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้ และใช้ความรู้ความสามารถของตนในการสร้างสรรค์สังคมร่วมกับผู้อื่น ได้แก่

1.1 จะต้องมีคุณสมบัติต่อตนเอง ไม่กระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย หรือก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย จะต้องเป็นคนที่มีสัจจะทั้งในการพูดและการปฏิบัติ เมื่อได้พูดหรือให้สัญญาในเรื่องใด ก็จะต้องปฏิบัติให้ได้ตามที่ได้กล่าวไว้ ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “สจฺจํ เว อมตา วาจา คำสัตย์เป็นวาจาที่ไม่ตาย”

1.2 การฝึกฝน และพัฒนาตนเอง คือ การแสวงหาความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาความสามารถ และศักยภาพของตนเอง ให้เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญในงานที่ตนรับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง

1.3 มีความอดทน ในการพัฒนาความรู้หรือการทำงานจะต้องประสบกับปัญหา แบ่งออกเป็น 2 ปัญหาใหญ่ ได้แก่ 1) ปัญหาภายใน คือปัญหาที่เกิดจากตนเองเอง เช่น ความเกียจคร้าน การไม่มีความรับผิดชอบ ขาดความพยายาม 2) ปัญหาภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อมไม่เอื้อต่อการเรียนรู้หรือการทำงาน การที่จะก้าวข้ามปัญหาได้คือต้องใช้ความอดทน อดทน เพียรพยายามในการต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ

1.4 เสียสละ ในการพัฒนาตนเองอาจต้องใช้เวลา ผู้ที่จะพัฒนาตนเองต้องเสียสละ 2 อย่าง ได้แก่ 1) เสียสละเวลา คือ ยอมสละเวลาเพื่อแสวงหาความรู้ และ 2) เสียสละทรัพย์สินสมบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง เช่น การสละเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในพัฒนาตนเอง

จากข้างต้นพอสรุปได้ว่า การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล คือ การสร้างความซื่อสัตย์ในตนเอง การฝึกฝนเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง การอดทนเพื่อเพียรพยายามในการพัฒนาความรู้ และเสียสละความสุขเพื่อพัฒนาตนเอง

2. การพัฒนาระดับชุมชน การอาศัยอยู่ในชุมชน จะต้องมีการพัฒนาชุมชนให้มีความน่าอยู่ ปลอดภัย และมีความเจริญ ซึ่งสามารถพัฒนาได้ดังนี้

2.1 ความซื่อสัตย์ และพูดจริงทำจริง คือ คนในชุมชนจะต้องพัฒนาชุมชนให้มีความน่าอยู่ เริ่มจากการมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงหรือนำทรัพยากรชุมชนมาเป็นของส่วนตัว และตระหนักในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน มีการบังคับใช้กฎกติกาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ภายใต้กฎกติกา ทำให้กฎกติกามีความศักดิ์สิทธิ์ และนำไปสู่สังคมที่มีความโปร่งใส

2.2 การฝึกฝน เรียนรู้ คือ คนในชุมชนมีการพัฒนาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เช่น การก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ พัฒนา และเสริมสร้างรายได้แก่ชุมชน ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

2.3 ความอดทน ในการพัฒนาชุมชนเป็นการทำงานที่ทุกคนจะต้องมีความมุ่งมั่นพยายามมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล เพราะมีคนมาเกี่ยวข้องตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป สิ่งที่จะตามมาคือเรื่องของความคิดเห็น ซึ่งจะมีทั้งคนที่เห็นด้วยและคนที่ไม่เห็นด้วยในเรื่องต่าง ๆ คนที่อยู่ในชุมชนจึงต้องมีการเปิดใจยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง รับฟังทุกความคิดเห็นและนำมาพัฒนาชุมชน และการที่จะดำเนินการดังกล่าวได้ ทุกคนต้องมีความมุ่งมั่น มองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

2.4 ความเสียสละ การพัฒนาชุมชน คนในชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือ และมีความเสียสละ กล่าวคือเสียสละเวลาเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น การเข้าร่วมประชุม การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และเสียสละกำลัง เสียสละกำลังกายเพื่อช่วยการพัฒนาชุมชนให้มีความน่าอยู่ เช่น ช่วยการก่อสร้าง ติดตั้ง ปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน เสียสละกำลังทรัพย์ เช่น การบริจาคสิ่งของให้แก่ชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์สาธารณะ จะทำให้ชุมชนเกิดความเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาระดับชุมชน เป็นการทำงานที่มีบุคคลมาเกี่ยวข้องตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป มีความซับซ้อนมากกว่าใน

ระดับปัจเจกบุคคล การพัฒนาระดับชุมชนจึงต้องเริ่มมีกฎกติกามาบังคับเพื่อให้คนในชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริต และนำไปสู่ความโปร่งใส มีการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เป็นการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และทุกคนต้องมีความอดทนมุ่งมั่นพัฒนา และเสียสละเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. การพัฒนาระดับประเทศ เพราะการพัฒนาประเทศจะมีความสลับซับซ้อนมาก เพราะมีหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายองค์กร และในการพัฒนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่เป็นการพัฒนาแบบประสานแรงประชารัฐ คือ การมีส่วนร่วมทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในการพัฒนาประเทศ กล่าวได้ดังนี้

3.1 ความซื่อสัตย์ และพูดจริงทำจริง คือ ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมให้คนในสังคมมีความซื่อสัตย์สุจริต ช่วยการรักษาทรัพยากรแผ่นดินให้เหมือนการรักษาทรัพยากรสินส่วนตัว และหากอนาคตทรัพยากรแผ่นดินสูญสิ้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนเช่นเดียวกัน จึงต้องช่วยกันรักษาและป้องกันทรัพยากรแผ่นดิน ไม่ให้ผู้ใดผู้หนึ่งนำไปใช้ส่วนตัวหรือทุจริตคอร์รัปชัน มีการใช้อย่างประหยัดและคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลัก และหากมีผู้กระทำผิดจะต้องมีการลงโทษตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดปราศจากอคติ ซึ่งการที่ช่วยกันรักษาและประหยัดทรัพยากรแผ่นดิน จะทำให้ประเทศมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ

3.2 การฝึกฝน เรียนรู้ คือ ในการพัฒนาประเทศจะต้องมีการพัฒนาประชาชนในประเทศให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน เช่น การเสริมสร้างทักษะในการทำงานของบุคลากรให้หน่วยงาน การนำบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ไปศึกษาภาคปฏิบัติจากปราชญ์ชุมชน หรือการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปให้ความรู้แก่ประชาชน และสร้างเป็นเครือข่ายในการพัฒนา ซึ่งจะทำให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้เรียนรู้ทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดความมั่นคงในการพัฒนาประเทศ

3.3 ความอดทน ในการพัฒนาประเทศซึ่งมีความหลากหลายทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ภาษา ระดับการศึกษา จึงต้องใช้ความอดทนอย่างยิ่งในการทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญร่วมกัน แต่ก็มีใช้เรื่องที่จะเป็นไปได้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมีการสร้างเครือข่ายระดับเล็ก และค่อย ๆ ขยายเครือข่ายให้กว้างขึ้น การทำงานโดยการให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในเครือข่าย และร่วมเสนอแนวทางในการพัฒนา และให้เครือข่ายต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนา เมื่อทุกคนในเครือข่ายได้ร่วมคิดร่วมทำ ก็จะเกิดความรักความหวงแหน และจะช่วยกันดูแลรักษา ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา

3.4 ความเสียสละ การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง ทุกคนต้องมีจิตสำนึกรักประเทศชาติ และยอมสละความสุขส่วนตัวเพื่อช่วยพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืน ดังที่เราได้ยินเป็นประจำคือประชากรในบางประเทศจะมีความรักประเทศยิ่งกว่าชีวิตของตนเอง เมื่อคนในสังคมมีความรักต่อประเทศชาติแล้วความเสียสละก็จากตาม เช่น ข้าราชการ ก็จะปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อบริการประชาชน องค์กรภาคเอกชนก็มีความรับผิดชอบต่อสังคม และประชาชนก็จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาประเทศ และจะก่อให้เกิดความรักความผูกพันซึ่งกันและกัน นำไปสู่ประเทศที่มีความสามัคคีปรองดองในที่สุด

ดังนั้นการพัฒนาระดับประเทศ เป็นการพัฒนาที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างเต็มที่รัฐบาลได้ระบุว่าเป็นการพัฒนาแบบประสานประชารัฐ คือ ความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ซึ่งทุกภาคส่วนจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต รักษาและใช้ทรัพยากรแผ่นดินอย่างประหยัด และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนเป็นลักษณะเครือข่าย และค่อย ๆ ขยายวงกว้าง อาจต้องใช้เวลา แต่ต้องอดทน และเสียสละ ซึ่งจะทำให้ประเทศเกิดความมั่นคง มั่นคง ยั่งยืน และปรองดอง

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาการพัฒนาสังคมไทยตามหลักขรรวาศธรรมซึ่งมีการแบ่งออกเป็นระดับในการพัฒนาในสังคมไทย ได้แก่ การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล คือ การสร้างความซื่อสัตย์ในตนเอง รักษาคำพูด การฝึกฝนและแสวงหาความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ การอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเสียสละเวลาและทรัพย์เพื่อพัฒนาตนเอง เพราะในระดับชุมชน คือ ซื่อสัตย์สุจริต เคารพกฎ กติกาสร้างความโปร่งใสในชุมชน ก่อตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาฝีมือ สร้างรายได้ จนต่อเนื่องมาถึงในระดับประเทศ คือ ทุกภาคส่วนช่วยกันรักษาทรัพยากรแผ่นดิน ใช้สอยอย่างประหยัด และป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้เกิดความมั่นคง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน นำไปสู่การสร้างเครือข่าย ทำให้เกิดความมั่นคง มีการขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดความรักและหวงแหน ทำให้เกิดความยั่งยืน ทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือในการพัฒนา ทำให้เกิดความรักความผูกพัน นำไปสู่สังคมที่สามัคคีปรองดอง ก่อให้เกิดความเข้มแข็ง เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง เพราะการนำหลักขรรวาศธรรมปลูกฝังกับการปฏิบัติในครอบครัว หลักธรรมสำหรับการอยู่ครองเรือน หมายถึง หลักธรรมสำหรับการครองชีวิตที่ดีของขรรวาส มีครอบครัวเป็นปึกแผ่น เป็นฝั่งเป็นฝา มั่นคง มีความสุขตามวิสัยของชาวบ้านทั่วไป จะต้องรู้จักปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้า รู้จักปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นในใจ ยึดถือปฏิบัติตามหลักขรรวาศธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ เป็นการใช้ตัวกลั่นกรองผ่านทางกาย จิต ปัญญา และสังคมเป็นตัวเชื่อมโยงการฟื้นฟู สังคมมุ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสถาบันในระดับมหภาค ซึ่งยังเปิดโอกาสให้ พลเมืองใน

ฐานะสมาชิกของสังคมเข้ามามีบทบาทในการร่วมเปลี่ยนแปลงและฟื้นฟู ประเทศชาติอย่างจำกัด ซึ่งความตระหนักรู้เป็นเรื่องที่ทำ
ได้ไม่มากนัก เนื่องจากบุคคลส่วนใหญ่ ขาดเครื่องมือการเรียนรู้ที่จะช่วยเอื้อให้ตนเองสามารถรับรู้ถึงศักยภาพภายในที่จะเป็นต้นพ
ลัง แห่งการเปลี่ยนแปลงในระดับที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น จิตปัญญาศึกษานับเป็นเครื่องมือการ เรียนรู้ที่สำคัญซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนา
คุณภาพภายในของปัจเจกบุคคล ให้มีพลังในการฟื้นฟูและ สร้างสรรค์สังคมในมิติต่าง ๆ ให้สามารถทำงานช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อน
มนุษย์ในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพในชีวิตประจำวันและท่ามกลางสภาวะวิกฤตในรูปแบบต่าง การสร้าง
กรอบในการยึดถือธรรมโดยใช้ศีลธรรม (เน้นปฏิบัติ) คุณธรรม (เน้น จิตใจ) และจริยธรรม (เน้นความรู้) ฝึกปฏิบัติจนนำไปสู่การ
พัฒนาด้านรู้เท่าทัน (รู้จิตตนเอง) ปฏิบัติถูกต้อง (ทักษะชีวิต) ตั้งมั่นอยู่ในความดี (ละอายบาปทั้งปวง) และมีสุขภาวะที่ดี (สุขแท้)
เพื่อเกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ แก่นแท้ของหลักปฏิบัติตนโดยใช้หลักขรवासธรรมสู่การปฏิบัติตนเพื่อความดีงาม และ
สามารถพัฒนาตนสู่ความเจริญแก่ครอบครัวทุกคนมุ่งมั่นเพื่อประโยชน์ชุมชน ให้ความร่วมมือกับชุมชนทุกด้าน และเกื้อกูลบริจาค
ทรัพย์เพื่อนำไปใช้ทำสาธารณประโยชน์ชุมชนต่อสังคมไทยที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

บวร เทศารินทร์. (2560). **ประเทศไทย 4.0 โมเดลเศรษฐกิจใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:<http://www.drborworn.com/articleDetail.asp?id=16223>. (13 กรกฎาคม 2560).

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ.ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 16.กรุงเทพฯ: เอส. อาร์
พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2563). **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://goo.gl/LMFmym>. (13 กรกฎาคม 2563).

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

Riggs. Fred W. (1970). "Modernization and Political Problems: Some Developmental Prerequisites"
Development Nations: Guest for A Model (Beling and Toten). New York: Van Nostran Reinhold.